

02 лютого 1919 р. Директорія змушена була під ударами збройних формувань більшовиків залишити українську столицю. Станом на весну 1919 р. на території України (крім Надзбруччя і західних областей) було встановлено радянську владу.

Список бібліографічних посилань:

1. Директорія Української Народної Республіки/ URL: (<http://ru.wikipedia.org/wiki>).
2. Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917-1920: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1997. – С. 208.
3. Ткач М. Ю. Трудовий конгрес України. – К.: Альтернатива, 2005. – С. 277.

УДК 340. 132

Вікторія Олегівна ПАНКРАТОВА,

доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4775-565X>

ВИТОКИ ПРИНЦИПУ RES JUDICATA В РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Витоки *res judicata* знаходяться в давньоримському судочинстві, історія якого визначається трьома періодами: «*legis actions*» (легісакційний процес); «*actions per formulas*» (формулярний процес); екстраординарний процес.

Термін «*res judicata*» в римському праві пов'язується із прийняттям судового рішення та набрання ним законної сили. Легісакційний і формулярний процеси характеризувались тим, що рішення, яким спір між сторонами вирішувався по суті, за загальним правилом оскарженню не підлягало – воно вступало в законну силу, приймалося за істину й підлягало виконанню (1, с. 76). Вступ рішення в законну силу означав отримання ним значення непорушного авторитету для сторін: законна сила рішення суду кваліфікувалася як (формальна) істина – «*res judicata pro veritate accipitur (habetur)*» (судове рішення повинно прийматись за істину) (2, с. 276).

У рамках екстраординарного процесу («*extra ordinem cognitio*») розгляд справи здійснювався магістратом або чиновником, рішення якого ставало наказом державного органу. Д. В. Дождев при розгляді судового рішення в римському праві унікає формулювання «законна сила» і говорить про «ефект судового рішення і його нормативну силу». Учений вказує на неприпустимість повторного розгляду справи в негативному плані, заснованого на «*exceptio rei iudicatae*» (преклюзивний

ефект), а також у позитивному – неприпустимість розгляду в інших процесах питань, які вже розглянуті судом (преюдиціальний ефект) (3, с. 247-249).

Умовою для існування преклюзивного ефекту послужила зміна юрисдикційної складової судового рішення: воно стає наказом органу державної влади. Тому сила такого судового рішення залежить від місця суду, який виніс рішення, в ієрархії судових інстанцій (2, с. 276).

Для екстраординарного процесу була характерна апеляційна форма оскарження судового рішення. Для перегляду судового рішення потрібно було подати на нього скаргу. На рішення «*praefectus urbi*» можна було подавати скарги: на рішення правителя провінції – «*praefectus praetorio*» (начальнику імператорської гвардії), а на його рішення – імператору. Дана апеляційна процедура здійснювалась як в усній формі (через вимову фрази «Я подаю апеляцію»), так і в письмовій формі (подання апеляційної таблички, протягом 2-3 днів (10 днів – згідно з Новелами Юстиніана), починаючи з того дня, коли сторони дізналися про судове рішення. Якщо рішення було оскаржене, то виконання тимчасово зупинялося (4, с. 287-288).

Але слід зауважити, що, не дивлячись на достатньо досконалі положення щодо остаточності судового рішення, повноцінній реалізації принципу остаточності судового рішення на перешкоді ставала бюрократична ієрархія державного апарату. Тому початий спір міг тривати протягом невизначеного терміну, так як дозволялось переносити його з одної до іншої інстанції, аж до імператорської канцелярії. Виконання рішень становило останню заключну частину провадження.

Для посткласичного періоду розвитку римського права характерна наявність протилежних тенденцій цивільного процесу. При Юстиніані з посиленням деяких елементів, що забезпечують правову визначеність: встановлення суворої ієрархії судових інстанцій; максимальної триступеневої системи проходження кожної справи; закріплення спеціальної підсудності в справах на велику суму (префект преторія), рішення по яких не підлягають апеляції, але можуть бути скасовані за постановою того ж суду (3, с. 261), одночасно з'являються передумови, що свідчать про затягування процесу. Після закінчення трьох років скасовувався преклюзивний ефект рішення, у зв'язку з чим можливість повторити процес стала залежати від характеру рішення, яке нерідко допускало перегляд справи; стає можливим винесення кількох рішень у ході одного судового розгляду – по окремих, попередніх питаннях і по справі в цілому, – на кожне з яких могла бути подана апеляція (5).

Рівень розробленості інституту законної сили судового рішення, що забезпечує в сукупності з іншими елементами правову визначеність правовідносин, дозволив римським юристам надати римському праву той вигляд, який забезпечив йому місце в історії як свого роду загальної

догми й універсальної конструкції правових інститутів і норм. Адже відомий вираз Р. Ієрінга «Шляхом римського права, не перевершивши його, слідуючи від нього – це девіз, в якому полягає значення для нового світу» підтверджує провідну роль римського права для сучасності. (6, с. 12).

Тому положення, які впливають з «*res judicata*», можна вважати передумовою для подальшого розвитку та формування принципу правової визначеності в процесі правозастосування. Адже на сучасному етапі «*res judicata*» Європейський суд з прав людини використовує в значенні остаточності судового рішення.

Список бібліографічних посилань:

1. Вишневский Г. А. Действие принципа *res judicata* как необходимое условие обеспечения справедливости. Современное право. 2013. № 11. С. 76–83.
2. Хорунжий С. Н. Становление и развитие института законной силы судебного решения. Образование и право. 2012. № 12. С. 275-283.
3. Дождев Д. В. Римское частное право: учебник / Д. В. Дождев ; под общ. ред. В. С. Нерсисянца. М., 2008. 704 с.
4. Ярошенко І. С. Актуальні питання римського цивільного процесу. Правове регулювання економіки. 2012. № 11/12. С. 278-290.
5. Рехтина И. В. Истоки принципа правовой определенности (*res judicata*) в законодательстве Древнего Рима. URL: <http://sibac.info/2009-07-01-10-21-16/9782-res-judicata>.
6. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. URL: <http://constitutions.ru/?p=5714>.

УДК 342. 951:636. 7. 043

Вадим Сергійович СЕЛЮКОВ,

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету №3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6690-6484>

ВИКОРИСТАННЯ СОБАК У СЛУЖБОВИХ ЦІЛЯХ У ДАВНІ ЧАСИ

У широкому розумінні правоохоронну функцію держави можна розглядати як будь-яку діяльність, яка спрямована на забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства, забезпечення публічного порядку та безпеки як від внутрішніх, так і від зовнішніх загроз. Різні адміністративні форми забезпечення такої діяльності держави передбачають використання різноманітних засобів досягнення мети –